

УДК 811.111'37:159.9

DOI 10.32999/ksu2413-3337/2019-35-6

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОЦІННОГО СКЛАДНИКА КОНЦЕПТУ *UKRAINE* В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ)

Гуменюк Наталя Григорівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та перекладу
Київський університет імені Бориса Грінченка
n.humeniuk@kubg.edu.ua
orcid.org/0000-0002-2275-1396

Мета. Стаття присвячена розгляду оцінного складника концепту *Ukraine* та способів його актуалізації в сучасній англійській мові з метою встановлення особливостей і закономірностей їх розгортання.

Методи. До розгляду цього питання залучено структурно-семантичний і польовий підходи. Концепт *Ukraine* запропоновано розглядати як польову структуру з домінантою та периферією, що в мові вербалізується у формі лексико-семантичного поля з такими самими структурними елементами. Використані також методи аналізу й синтезу, метод якісного та кількісного підрахунку, метод суцільної вибірки.

Результати. Досліджено, що домінанта лексико-семантичного поля *Ukraine* в мові представлена словами «*Ukraine*» й «*Ukrainian*». Периферію цього лексико-семантичного поля становлять усі мовні одиниці, близькі до значень вищевказаних слів.

Підтверджено, що концепт *Ukraine* в складі містить образноперцептивний, понятійний і ціннісний складник і фрагмент життєвого досвіду людини (або ж особисто-досвідний складник). Розгляд образноперцептивного складника пов'язано з розглядом перцептивно-сенсорних відчуттів; понятійний складник концепту розглянуто як його понятійне значення; розгляд ціннісного складника пов'язано з розглядом цього концепту на аксіологічній шкалі цінностей добра і зла; особисто-досвідний складник розглянуто як особистісне сприйняття об'єкта реальності згідно з досвідом людини.

Висновки. Підтверджено, що концепт *Ukraine* є оцінно-нейтральним, його аксіологічна нейтральність здатна змінюватися в мові під впливом оцінної лексики за рахунок контексту. З'ясовано, що в разі протиставлення іншим концептам із негативною/позитивною лексикою оцінно-нейтральний концепт *Ukraine* здатний набувати протилежного значення.

Аксіологічна нейтральність концепту *Ukraine* дає змогу залучати механізми маніпулювання свідомістю людини в ЗМІ, створюючи позитивні, негативні образи України.

Ключові слова: концепт, оцінний складник, лексико-семантичне поле, домінанта, периферія.

ACTUALISATION OF THE EVALUATIVE COMPONENT OF THE CONCEPT *UKRAINE* IN MORDEN ENGLISH

Humeniuk Natalia Hryhorivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Chair of English Philology and Translation
Borys Grinchenko Kyiv University
n.humeniuk@kubg.edu.ua
orcid.org/0000-0002-2275-1396

Purpose. The given work is devoted to the problem of *Ukraine* concept evaluative component and its actualization in modern English with the aim of establishing the features and patterns of their deployment.

Methods. For its realization the lexico-semantic field approach and structural approach are involved. In the work the concept *Ukraine* is proposed to be investigated as a field structure with its dominant and periphery which proves to be verbalized in language as a unity of all language units in the form of lexico-semantic field. The methods of analysis and synthesis, the method of qualitative and quantitative calculation, and the method of continuous sampling are used in the work.

Results. It is proved that dominant of the concept *Ukraine* is represented in language by words *Ukraine*, *Ukrainian*. The periphery of it is formed by the words with the meaning similar to the meaning of its dominant.

It is proved that concept *Ukraine* is structurally organized with its imaginative-perceptive component, content component, evaluative component, and fragment of personal experience. In the given work the imaginative-perceptive component is correlated with the sensory sensations, its content component is connected with its notion, while its evaluative component is correlated with the ideas of good /evil on the axiological scale and fragment of personal experience is identified with its personal perception experience.

Conclusions. Concept *Ukraine* is proved to be neutral in its evaluative meaning. Evaluative component may change its neutral essence into positive or negative under the influence of evaluative lexical means, contextually.

It is found out that concept Ukraine, neutral in its evaluative meaning, may receive its evaluative meaning opposite to the meaning of the concepts with the positive/negative lexical means in the process of their contrasting.

It is known that axiological neutrality of the concept Ukraine makes it possible to use the manipulative mechanisms of people consciousness in mass media creating positive/negative images of Ukraine.

Key words: *concept, evaluative component, lexico-semantic field, dominant, periphery.*

1. Вступ

Стаття є спробою подальшого розгляду концепту Ukraine та способів його актуалізації в сучасній англійській мові. Актуальність роботи полягає саме в спробі дослідити оцінний складник концепту Ukraine й визначити особливості його актуалізації в мові на матеріалі сучасної англомовної преси. Для здійснення наукової розвідки залучено структурно-семантичний і польовий підходи. Результати проведеного дослідження можуть бути внеском як у загальну теорію концепту, так і під час розгляду в конкретних концептів.

2. Концепт Ukraine в концептосфері сучасного мешканця Об'єднаного королівства

Поняття концепт є одним із основних понять лінгвістики (Аскольдов, 1997; Бондаренко, 2003; Воркачов, 2001; Карасик, Слишкін, 2001; Карасик, 2004; Лашук, 2011; Літяга, 2013; Лихачов, 1993; Маслова, 2007; Попова, Стернін, 1999; Приходько, 2008; Селіванова, 2006; Степанов, 1997; Телія, 1996; Шварц, 1996). Ми розглядаємо концепт як спосіб відображення реально існуючих предметів, явищ, процесів у формі ментального утворення, ідеї, яка має образноперцептивний, понятійний і ціннісний складники, і «фрагмент життєвого досвіду людини» (Карасик, 2002: 91), яка є «згустком культури у свідомості людини» (Степанов, 1997:29), здатна виконувати функцію збереження й передачі знань від покоління в покоління (Шварц, 1996; Селіванова, 2006), здатна набувати вербалізації в мові у формі мовних одиниць.

Як відомо, залучення польового підходу (Адмоні, 1967: 25) до вивчення концепту дає змогу виділити в ньому серцевину (ядро, доміанту) та периферію, серцевина (ядро, доміанта) має всі ознаки цієї структури, а периферія – частину цих ознак.

Згідно з результатами попереднього дослідження (Гуменюк, Шабас, 2018), можемо стверджувати, що в концептосфері сучасного мешканця Об'єднаного королівства концепт Ukraine представлено як ментальне утворення зі значенням «країна у східній Європі, яка сягає меж півночі Чорного моря, зі столицею Київ, з офіційною українською мовою, з населенням 44.800,000 за офіційним підрахунком 2015 р.» (Оксфордський словник сучасної англійської мови).

Результати попередніх досліджень концепту Ukraine дають змогу (Гуменюк, Шабас, 2018)

зробити висновок, що аналізований концепт здатний вербалізуватися в мові у формі мовних одиниць із вищезазначеним значенням, формуючи лексико-семантичне поле цього концепту. У складі цього лексико-семантичного поля також знаходимо доміанту й периферію.

Доміанта лексико-семантичного поля Ukraine представлена словами «Ukraine» та «Ukrainian» (зі значення «українець», «український, той, що належить до України», «українська мова») (Гуменюк, Шабас, 2018).

Периферію лексико-семантичного поля Ukraine становлять усі мовні одиниці, які близькі до значенням до доміанти, але мають не всі її ознаки. За результатами попередніх досліджень можемо стверджувати, що периферія концепту Ukraine представлена мовними одиницями зі значенням: назви столиці України в значенні як ареального положення, так і керівництва країни; прізвищ та імен українських президентів та інших високопосадовців; назв українських міст; назв українських установ та організацій; назв вулиць столиці України, що мають як ареальне значення, так і значення певних соціально-історичних подій; регіонів і частин України; українських прізвищ та імен; подій; українських газет, журналів, ЗМІ; АТО як актуальної події в Україні» (Гуменюк, Шабас, 2018).

Проте хочемо зауважити, що неможливо зафіксувати всі способи вербалізації концепту в мові. Саме тому список периферійних елементів завжди буде відкритим: він завжди буде змінюватися, доповнюючись і переосмислюючись.

3. Аксиологічність концепту Ukraine

Як зазначалось вище, будь-який концепт у структурі має образноперцептивний, понятійний і ціннісний складники та фрагмент життєвого досвіду людини (або ж особисто-досвідний складник).

У цьому сенсі образноперцептивний складник пов'язуємо з перцептивно-сенсорними відчуттями; понятійний складник концепту розглядаємо як його понятійне значення; ціннісний складник пов'язуємо з розглядом цього концепту на аксіологічній шкалі цінностей добра і зла; особисто-досвідний складник розглядаємо як особистісне сприйняття об'єкта реальності згідно з досвідом людини.

За результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що концепт Ukraine є аксіологічно нейтральним щодо

цінностей добра і зла. Проте він здатний змінювати свою нейтральність під впливом лексики з позитивним або негативним значенням. Наприклад:

The Ukrainian Orthodox church has been granted independence from the Russian church in a historic move that is likely to result in a split in eastern Orthodoxy (Шервуд, 2018).

У поданому прикладі ми бачимо, як оцінно-нейтральний концепт Ukraine, представлений мовною одиницею *The Ukrainian Orthodox church*, здатний набувати позитивного значення під впливом лексики з позитивним значенням *granted, independence*.

Концепт Ukraine здатний змінювати свою нейтральність також під впливом мовних одиниць, які набувають свого оцінного значення контекстуально. Наприклад:

1. *Last year Ukraine joined a free-trade area with the EU, which also includes the former Soviet republics of Georgia and Moldova* (Коман, 2017).

У поданому прикладі бачимо, що концепт Ukraine в оточенні нейтральної лексики *a free-trade area* та *EU*, яка набула позитивного значення контекстуально, здатний також набувати позитивної аксіологічності.

Іншою особливістю реалізації оцінного складника концепту Ukraine є той факт, що в разі протиставлення іншим концептам він, будучи нейтральним, здатний набувати якостей, протилежних до якостей опонентного концепту. Наприклад:

A spokesman for the British prime minister, Theresa May, said the UK condemned Russia's "act of aggression", while the foreign secretary, Jeremy Hunt, tweeted that the incident showed Russian "contempt for international norms and Ukrainian sovereignty" (Боргер, Хенлі, 2018).

У наведеному прикладі бачимо, що в оточенні негативної лексики *act of aggression, contempt* до іншого концепту *Russia*, який протиставлено концепту *Ukraine*, оцінний складник здатний набувати протилежної якості – позитивної оцінки.

Хочемо зазначити також, що нейтральність концепту *Ukraine* дає змогу вдаватися до механізмів маніпулювання свідомістю людини засобами ЗМІ, створюючи негативні, позитивні образи України (Гуменюк, Шабас, 2018).

4. Висновки

Підсумовуючи матеріал, зазначимо, що концепт *Ukraine* є оцінно-нейтральним. Проте його аксіологічна нейтральність здатна змінюватися в мові під впливом оцінної лексики за рахунок контексту. Також установлено, що в разі протиставлення іншим концептам і використання негативної/позитивної лексики оцінно-нейтральний концепт *Ukraine* здатний набувати протилежного значення, ніж те, яке має його опонент.

Щодо перспектив розгляду концепту *Ukraine* додамо, що суттєвим є його дослідження в прагма-комунікативному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адмони В.Г. О подлинной точности при анализе грамматических явлений. Проблемы языкознания: материалы X Международного конгресса лингвистов. Москва: Наука, 1967. С. 23–27.
2. Аскольдов (Алексеев) С.А. Концепт и слово. Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология / под общ. ред. В.П. Нерознака. Москва: Academia, 1997. С. 267–279.
3. Бондаренко О.С. Про співвідношення між мовною та концептуальною картинами світу. *Наук. зап. Луганського нац. пед. унту. Серія «Філологічні науки»*. Луганськ: Альмамастер, 2003. Вип. 4. Т. 1. С. 37–45.
4. Воркачев С.Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты. *Известия РАН. Серия литературы и языка*. 2001. Т. 60. № 6. С. 47–58.
5. Гуменюк Н.Г., Шабас О. Вербалізація концепту «Україна» в англомовних ЗМІ періоду 2015–2018 р.р. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Філологічні науки»*. Старобільськ, Полтава, 2018. Випуск 2 (316). С. 106–116.
6. Карасик В.И., Слышкин Г.Г. Лингвокультурный концепт как единица исследования. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. тр. / под редакцией И.А. Стернина*. Воронеж: ВГУ, 2001. С. 75–80.
7. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
8. Лащук О.М. Концепт як феномен когнітивної лінгвістики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2011. Вип. 19. С. 64–72.
9. Літга В. Поняття «концепт» у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. *Вісник Київського нац. у-ту імені Тараса Шевченка. Серія «Іноземна філологія»*. 2013. № 46. Київ: ВЦП «Київський університет», 2013. С. 48–50.
10. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. *Изв. РАН. Сер. лит. и яз.* 1993. Т. 52. № 1. С. 3–9.
11. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие. 3е изд., испр. Москва: Флинта: Наука, 2007. 296 с.
12. Попова З.Д., Стернин И.А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. Воронеж, 1999. 312 с.
13. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивнодискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
14. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. Київ, 2006. 716 с.
15. Степанов Ю.С. Концепт. Константы: словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1997. С. 40–76.
16. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический, культурологический аспекты. Москва: Наука, 1996. 284 с.
17. Schwarz M. Einführung in die kognitive Linguistik. Tübingen/Basel: Francke, 1996. 238 S.
18. Borger J., Henley J. Putin 'seriously concerned' after Ukraine votes to impose martial law. *The guardian*. November, 26, 2018. URL: (<https://www.theguardian.com/world/2018/nov/26/nato-calls-for-calm-after-boats-seized-in-russia-ukraine-clashes-kerch-strait>) (дата звернення: 15.02.2019).
19. Coman J. On the frontline of Europe's forgotten war in Ukraine. *The guardian*. November, 12, 2017. URL: (<https://www.theguardian.com/world/2017/nov/12/ukraine-on-the-frontline-of-europes-forgotten-war>) (дата звернення: 15.02.2019).
20. English Oxford Living Dictionaries. URL: (<https://en.oxforddictionaries.com/definition/ukraine>) (дата звернення: 15.02.2019).
21. Sherwood H. Ukraine-Russia tensions spark historic religious rift. *The guardian*. November, 30, 2018. URL: (<https://www.theguardian.com/world/2018/nov/30/ukraine-russia-tensions-religious-rift-orthodox-church>) (дата звернення: 15.02.2019).

REFERENCES:

1. Admoni V.G. O podlinoi tochnosti pri analize grammaticheskikh yavlenii. [About genuine accuracy in the analysis of grammatical phenomena]. Problems of Linguistics. X International Congress of Linguists. Moscow: Nauka, 1967, pp. 23–27.
2. Askoldov (Alekseev) S.A. Kontsept i slovo. [Concept and word]. Russian Literature. From the theory of literature to the structure of the text: Anthology. By common edit. V.P. Neroznak. M.: Academia, 1997, pp. 267–279 [in Russian].
3. Bondarenko O.S. Pro spivvidnoshennia mizh movnoiu ta kontseptualnoiu kartynamy svitu. [On the Relationship between Linguistic and Conceptual pictures of the world]. Scientific works of Luhansk National pedagogical university. Iss. 4. Vol. 1. Series «Philological Sciences». Luhansk: Almamater, 2003, pp. 37–45 [in Ukrainian].
4. Vorkachev S.G. Kontsept schastia: poniatiinyi i obraznyi komponenty. [Concept of happiness: conceptual and figurative components]. Proceedings of the RAS. Series of literature and language. Vol. 60. Nr 6, 2001, pp. 47–58 [in Russian].
5. Humeniuk N.H., Shabas O. Verbalizatsia kontseptu «Ukraina» v anglomovnykh ZMI periodu 2015–2018 r.r [Verbalization of the Concept «Ukraine» within the English Media of the 2015–2018 Period]. Scientific works of Taras Shevchenko Luhansk national university. Iss. 2 (316). Series «Philological Sciences». Starobilsk, Poltava, 2018, pp. 37–45 [in Ukrainian].
6. Karasyk V.I., Slyshkin G.G. Lingvo-kulturnyi kontsept kak yedenitsa issledovania. [Linguo-cultural concept as a research unit]. Methodological problems of cognitive linguistics: The book of scientific work, edit. I. Sternin. Voronezh: VSU, 2001, pp. 75–80 [in Russian].
7. Karasik V.I. Yazykovoii krug: lichnost, kontsepty, diskurs. [Language realm: personality, concepts, discours]. Volgograd: Peremena, 2002, 477 p.
8. Laschuk O.M. Kontsept kak fenomen kognitivnoi lingvistiki. [Concept as a phenomenon of cognitive linguistics]. Scientific Notes [National University «Ostrozka Akademiya»]. Series: Philological. Iss. 19. 2011, pp. 64–72 [in Ukrainian].
9. Litiaha V. Poniattia «kontsept» u paradygmi suchasnykh doslidzhen. [The notion of «concept» in the paradigm of the modern linguistic studies]. Bulletin of the Taras Shevchenko Kyiv national university. Foreign philology. Nr 46. Kyiv: «Kyiv University», 2013, pp. 48–50 [in Ukrainian].
10. Likhachev D.S. Kontseptosfera russkogo yazyka. [Conceptosphere of the Russian Language]. Proceedings of the RAS. Series of literature and language. Vol. 52. Nr 1. 1993, pp. 3–9 [in Russian].
11. Maslova V.A. Vvedenie v kognitivnuiu lingvistiku: uchebnoe posobie [Introduction to cognitive linguistics: tutorial]. 3rd edit., Corr. M.: Flinta: Nauka, 2007. 296 p.
12. Popova Z.D., Sternin I.A. (1999). Poniatie «kontsept» v lingvisticheskikh issledovaniiah. [The notion of «concept» in linguistic studies]. Voronezh, 1999, 312 p. [in Russian].
13. Prykhodko A.M. (2008). Kontsepty i kontseptosistemy v kognitivno-dyskursyvnoi paradygmi lingvistyky. [Concepts and conceptual systems in the cognitive-discursive paradigm of linguistics]. Zaporozhie: Premier, 332 p. [in Ukrainian].
14. Selivanova O. (2006). Suchasna lingvistika. [Modern Linguistics: Terminology Encyclopedia]. Poltava: Environment. K., 716 p. [in Ukrainian].
15. Stepanov Yu.S. Kontsept. (1997). [Concept] Constants: Dictionary of Russian culture. Experience of research. M.: School «Languages of Russian Culture», pp. 40–76 [in Russian].
16. Teliia V.N. (1996). Russian phraseology: Semantic, pragmatic, cultural aspects. M.: Science, 284 pp. [in Russian].